

УДК 658.141

Стефанишин О. Б.

старший викладач

Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ

«Міжрегіональна Академія управління персоналом»

Email: oksana.stef@bigmir.net

ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ СКЛАДУ ТА СТРУКТУРИ КАПІТАЛУ ТОРГІВЕЛЬНОЇ СФЕРИ

Процес розвитку підприємств сфери торгівлі супроводжується залученням значних фінансових ресурсів, що пов'язано з використанням різноманітних видів капіталу – власного, позиченого, залученого та вимагає подальшого вивчення їх формування і руху. В ході дослідження з'ясовано, що у структурі капіталу торговельних підприємств є значне переважання невластних фінансових ресурсів. У складі позикового капіталу найбільше місце займає зовнішній позиковий капітал, велику частку якого становить кредиторська заборгованість, що складається в основному з кредиторської заборгованості товарного характеру. Короткострокові банківські кредити використовуються в значно меншому обсязі. Довгостроковий позиковий капітал має найменше використання у фінансуванні підприємств торговельної сфери. Наростання непокритого збитку з року в рік призвело до від'ємного значення показника власного капіталу, що унеможливило залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, проведення цільових програм та фінансування розвитку підприємств торгівлі.

Ключові слова: капітал, структура капіталу, фінансові ресурси, власний капітал, довгострокові зобов'язання, поточні зобов'язання, фінансове забезпечення, розвиток.

Постановка проблеми. Діяльність торговельної сфери піддається впливу багатьох факторів і охоплює широкий спектр питань організаційно-технологічного, економічного та фінансового характеру. Важливе місце серед таких питань займає забезпечення потреби підприємств галузі в капіталі за рахунок формування фінансових ресурсів із різних джерел. Очевидно, що одним з найважливіших факторів економічного розвитку є нагромадження капіталу. Тому, важливим є визначення

особливостей структури капіталу торгівельної сфери, виходячи із специфіки діяльності, визначення змін та тенденцій, виходячи із сучасних умов господарювання з метою налагодження стабільної діяльності галузі, підприємств та забезпечення їх розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження формування капіталу та оптимізації його фінансової структури вивчали зарубіжні та вітчизняні науковці: Ф. Модільяні, М. Міллер, Ю. Брігхем, О.Д. Василик, О.М.Загородна, К.В.Ізмайлова, І.О. Бланк, А.А. Мазаракі та ін. Не залишилось це питання осторонь сучасних вітчизняних учених [1; 4-8], що досліджували фінансову структуру капіталу безпосередньо в торгівлі. Проте, щодо структурного аналізу капіталу в контексті фінансового забезпечення розвитку залишається багато невирішених та дискусійних питань, що потребують подальшого дослідження та пошуку нових прийомів та методів аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є визначення складу і особливостей структури капіталу торговельної сфери та встановлення факторів, що впливають на процес формування капіталу.

Виклад основного матеріалу. Галузева специфіка підприємств торгівлі характеризується певними особливостями формування та своїм циклом руху капіталу на відміну від промислових підприємств [9].

Для здійснення господарської діяльності, забезпечення економічного та соціального розвитку підприємств торгівельної сфери мають бути відповідні кошти (фінансові засоби, ресурси). У сукупності усі фінансові ресурси становлять капітал. Капітал у балансі торгового підприємства (у структурі балансу підприємств за видами економічної діяльності) відображається як пасив і набуває форми зобов'язань.

Стабільно високою залишається частка сукупного капіталу торгівлі в усьому сукупному капіталі за всіма видами економічної діяльності, близько 23 %, окрім 2014 року, коли накопичені непокриті збитки спричинили різке зменшення власного капіталу торгівлі аж до від'ємного значення і зниження частки капіталу сфери торгівлі до найменшого за увесь досліджуваний період значення 19,5 % (табл.1).

Таблиця 1

Фінансова структура капіталу: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів станом на кінець року, (млн.грн)

	Власний капітал /частка у структурі, %	довгострокові зобов'язання і забезпечення /частка у структурі, %	поточні зобов'язання і забезпечення /частка у структурі, %	всього /частка торгівлі у сукупному капіталі за всіма видами економічної діяльності, %	
2008*	66759,9 /8,9/	112515,7 /14,0/	584800,2 /78,1/	746 075,8	23,7
2009*	73694,2 /8,9/	115056,2 /13,9/	637189,8 /77,2/	825 940,2	22,6
2010*	91606,0 /9,8/	134347,3 /14,4/	703828,2 /75,6/	929 782,1	22,8
2011*	105728,3 /9,9/	149226,7 /14,1/	805326,6 /75,9/	1 060 281,6	22,8
2012**	106525,9 /9,6/	156392 /14,0/	848229,4 /76,3/	1 111 147,3	20,6
2013**	97560,1 /8,4/	167983,4 /14,6/	882789,9 /76,8/	1 148 333,4	20,1
2014**	-24005,6	199211,5 /17,0/	995878,1 /85,0/	1 171 084,6	19,5

*торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку згідно КВЕД 2005

**оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів згідно КВЕД 2010

Складено і розраховано автором на основі [3]

Варто зазначити, що для підприємств торгівлі, порівняно з іншими галузями, характерна значно менша питома вага власного капіталу у сукупному капіталі, близько 9 %. Отже, у структурі капіталу торгівельної сфери значне переважання позикових і залучених фінансових ресурсів. Довгострокові зобов'язання складають близько 14 % у загальній структурі капіталу торгівельної сфери. Частка поточних зобов'язань у сфері торгівлі значно перевищує частку довгострокових зобов'язань (приблизно у 5 разів), що свідчить про переважне фінансування діяльності за рахунок короткострокових кредитів банків та кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги.

Кредиторська заборгованість складається в основному з кредиторської заборгованості товарного характеру близько 85 % в загальній сумі поточних зобов'язань і забезпечень (близько 65 % у сукупному капіталі торгівельної сфери). Довгостроковий позиковий капітал і короткострокові банківські кредити використовувалися в меншому обсязі. Частка короткострокових кредитів банку у

структурі поточних зобов'язань складає близько 14 % (та близько 10 % у фінансовій структурі сукупного капіталу сфери торгівлі).

Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – єдина сфера економічної діяльності, де зафіксований від'ємний показник власного капіталу у 2014 році. Звичайно, це пов'язано із збитковою діяльністю підприємств сфери торгівлі і постійним зростанням суми непокритого збитку (табл.2).

Таблиця 2

Власний капітал: оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів станом на кінець року, (млн.грн)

	2008*	2009*	2010*	2011*	2012**	2013**	2014**
Власний капітал	66759,9	73694,2	91606,0	105728,3	106525,9	97560,1	-24005,6
у тому числі:							
зарєєстрований капітал***	85243,2	94354,3	99283,0	107263,1	108265,4	128076,1	135236,7
додатковий капітал	19519,9	22660,3	21364,3	21945,2	15379,8	17310,1	21 784,1
резервний капітал	1611,5	1791,8	2015,2	2104,5	2011,4	2268,8	2 238,4
нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	-25829,2	-34446,4	-17748,1	-11802,5	-5507,1	-30914,3	-163134,9
неоплачений та вилучений капітал	13785,5	964,7	13308,4	13782,0	13623,6	19180,6	20 129,9

*торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку згідно КВЕД 2005;

** оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів згідно КВЕД 2010;

***статутний капітал до 2012 р. включно

Складено і розраховано автором на основі [3]

Наявність нерозподіленого прибутку, як прибутку, залишеного для використання в бізнесі означає, що активи підприємства будуть збільшені. Це саме та частина власного капіталу, що найбільше впливає на величину власного капіталу і забезпечує розвиток підприємств сфери торгівлі.

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) у 2014 році в загальному по Україні за всіма видами економічної діяльності та в тому числі у торгівлі був

від'ємним. Оскільки фінансування діяльності сфери торгівлі відбувається, в основному, за рахунок невластних (позичених та залучених фінансових ресурсів), зауважимо, що використання власного і позичкового капіталу для фінансування діяльності мають як позитивні, так і негативні риси. Підприємство, що використовує тільки власний капітал, має більшу фінансову стійкість. Однак обмежує темпи свого розвитку, тому що не має можливості забезпечити формування необхідного додаткового обсягу активів у періоди сприятливої кон'юнктури ринку, не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал, тобто не отримує ефект фінансового левериджу.

Підприємство, що використовує позиковий капітал, має більш високий фінансовий потенціал свого розвитку за рахунок формування додаткового обсягу активів і можливості приросту фінансової рентабельності діяльності за рахунок використання ефекту фінансового левериджу, однак у більшій мірі генерує фінансовий ризик і погрозу банкрутства, що зростають у міру збільшення питомої ваги позикових засобів у загальній сумі використовуваного капіталу.

Одним із сталих зовнішніх джерел залучення залучених засобів і дуже поширеним у торгівлі, виходячи із специфіки галузі, є кредиторська заборгованість за товари (роботи, послуги), яка у складі поточних зобов'язань складає більше 80 %. Її наявність зумовлена правилами безготівкових розрахунків з постачальниками за товари в порядку післяоплати з певним відтермінуванням строку платежу, передбачених договором (угодою). За умови фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності боргових зов'язань кредиторська заборгованість є вигідним джерелом оборотних коштів, залучених на безвідсотковій основі [9]. Різке зменшення частки кредиторської заборгованості товарного характеру у 2014 році (до 51 %) пов'язане з ускладненням економічної ситуації та погіршенням умов господарювання в Україні, що призвело до збільшення труднощів економічних агентів при обслуговуванні кредиторських зобов'язань, що пов'язані із втратою фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності.

Висновки. Проведене дослідження стану та динаміки формування капіталу у сфері торгівлі виявило тенденції, які чітко окреслились на сучасному етапі розвитку, що виражаються в переважанні у структурі капіталу торговельних підприємств невластних фінансових ресурсів (більше 90 %). У складі позикового капіталу найбільше місце займає зовнішній позиковий капітал, велику частку якого становить кредиторська заборгованість, що складається в основному з кредиторської заборгованості товарного

характеру (понад 85 % в загальній сумі кредиторської заборгованості). Короткострокові банківські кредити використовуються в меншому обсязі (близько 14 % в загальній сумі кредиторської заборгованості). Довгостроковий позиковий капітал має найменше використання у фінансуванні підприємств торгівельної сфери. Основним джерелом формування власного капіталу підприємств сфери торгівлі є зареєстрований капітал, додатковий, неоплачений та вилучений капітал. Тривожним сигналом є наростання непокритого збитку з року в рік, що зменшує власний капітал і призвело до від'ємного значення показника власного капіталу у 2014 році, унеможливило фінансування розвитку підприємств торгівлі, залучення фінансових ресурсів із зовнішніх джерел, проведення цільових програм тощо. Така ситуація визначає перспективи досліджень, що стосуватимуться пошуку можливостей модернізації фінансово-економічної системи сфери торгівлі для забезпечення її розвитку.

Список використаної літератури

1. Безгінова Л. І. Формування оптимальної структури капіталу в підприємствах роздрібної торгівлі.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук : спец. 08.07.05 "Економіка торгівлі та послуг" / Безгінова Л. І. – Харків, 2004. – 20 с.
2. Власова Н. О. Показники оцінки якості формування дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємствах оптової торгівлі [Електронний ресурс] / Н. О. Власова, Л. Л. Носач // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. - 2011. - Вип. 2. - С. 384-391. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_56
3. Державна служба статистики України. Діяльність підприємств. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Качмарик Я. Д. Ефективність формування фінансових ресурсів підприємств / Я.Д. Качмарик, Р.І. Худкий // Фінанси України. - 2007. - № 10. - С. 138 – 144.
5. Косова Т.Г. Фінансово-кредитний механізм формування капіталу торговельних підприємств: монографія / Т.Г. Косова, В.І. Славінський. - Донецьк: Норд-Прес, 2009. – 173с.
6. Обущак Т. А. Оптимізація структури капіталу торговельного підприємства / Т. А. Обущак // Економіка, фінанси, право. – 2009. – №10. – С.24-29.

7. Рубаха М.В. Формування фінансового капіталу суб'єктів господарювання в економіці України. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08. - гроші, фінанси і кредит. [Електронний ресурс]. – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2014. Режим доступу до ресурсу: <http://www.lnu.edu.ua/thesis/rubakha-mariya-volodymyrivna/>
8. Самойлова Т. А. Аналіз ефективності використання власного і позикового капіталу підприємства [Електронний ресурс] / Т. А. Самойлова // Збірник наукових праць ВНАУ Серія: Економічні науки №3 (69). Том 2. – С. 190 – 195. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://repository.vsau.org/getfile/6272.pdf>.
9. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: монографія / [В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла, та ін.; за ред. В.В. Апопія, І.М. Копича]. – Київ: «Академвидав», 2012. – 424с.
10. Яковлев Ю. П. Економіка торгівлі з використанням інформаційних технологій. Навчальний посібник. / Ю. П. Яковлев. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 376 с.

References

1. Bezghinova, L. I. (2004). *Formuvannia optimalnoi struktury kapitalu v pidpriemstvakh rozdribnoi torhivli [Formation of an optimal capital structure in retail trade]*. Abstract to PhD dissertation, Economy Trade and Services. Kharkiv, 20 p. [in Ukrainian].
2. Vlasova, N. O. & Nosach, L. L. (2011). Pokaznyky otsinky iakosti formuvannia debitorskoi ta kredytorskoi zaborhovanostei na pidpriemstvakh optovoi torhivli [Performance evaluation of quality of formation of accounts receivable and payable on wholesalers]. *Ekonomichna stratehiia i perspektyvy rozvytku sfery torhivli ta posluh – Economic strategy and prospects of trade and services*, 2, 384-391. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2011_2_56 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Diialnist pidpriemstv [State Statistics Servis of Ukraine (2015). Business activities]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
4. Kachmaryk, Ya. D. & Khudkyi, R. I. (2007). *Efektivnist formuvannia finansovykh resursiv pidpriemstv [The effectiveness of financial resources of enterprises]*. *Finansy Ukrainy [Finance Ukraine]*, no. 10, pp. 138 – 144 [in Ukrainian].

5. Kosova, T.H. & Slavinskyi, V.I. (2009). *Finansovo-kredytnyj mekhanizm formuvannia kapitalu torhovelnnykh pidpriemstv [Financial and credit mechanism of capital formation of commercial enterprises]*. Donetsk: Nord-Pres [in Ukrainian].
6. Obuschak, T. A. (2009). Optyimizatsiia struktury kapitalu torhovelnnoho pidpriemstva [Optimize capital structure of commercial enterprise]. *Ekonomika, finansy, pravo – Economics, Finance, Law*, 10, 24-29 [in Ukrainian].
7. Rubakha, M. V. (2014) Formuvannia finansovoho kapitalu subiektiv hospodariuvannia v ekonomitsi Ukrainy [Formation of financial capital entities in the economy of Ukraine]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
8. Samoilova, T. A. (2012). Analiz efektyvnosti vykorystannia vlasnoho i pozykovoho kapitalu pidpriemstva [Analysis of the efficiency of equity and debt the company]. *Zbirnyk naukovykh prats VNAU Seriya Ekonomichni nauky – Collected Works Series Economics*, 3, 69, 190-195. Retrieved from <http://repository.vsau.org/getfile/6272.pdf>. [in Ukrainian].
9. Аропий, V.V., Копыч, I.M., Била, O.H. Ed. and others. (2012). Ed by V.V. Аропий, I.M. Копыч. *Systema rehuliuвання vnutrishnoi torhivli Ukrainy [The system of regulation of domestic trade Ukraine]*. Akademydav, Kyiv, 424 p. [in Ukrainian].
10. Yakovlev, Yu. P. (2006). *Ekonomika torhivli z vykorystanniam informatsijnykh tekhnolohii [Economy Trade using information technology]*. Kyiv: Tsentр navchalnoi literatury [in Ukrainian].

СТЕФАНИШИН О. Б. ИССЛЕДОВАНИЕ ОСОБЕННОСТЕЙ СОСТАВА И СТРУКТУРЫ КАПИТАЛА ТОРГОВОЙ СФЕРЫ

Процесс развития предприятий сферы торговли сопровождается привлечением значительных финансовых ресурсов, что связано с использованием различных видов капитала - собственного, заемного, привлеченного и требует дальнейшего изучения их формирования и движения. В ходе исследования установлено, что в структуре капитала торговых предприятий значительное преобладание несобственных финансовых ресурсов. В составе заемного капитала большое место занимает внешний заемный капитал, большую часть которого составляет кредиторская задолженность, состоящая в основном из кредиторской задолженности товарного характера. Краткосрочные банковские кредиты используются в значительно меньшем объеме. Долгосрочный заемный капитал имеет наименьшее использование в финансировании предприятий торговой сферы. Нарастание непокрытого убытка из

года в год привело к отрицательному значению показателя собственного капитала, что делает невозможным привлечение финансовых ресурсов из внешних источников, проведение целевых программ и финансирование развития предприятий торговли.

Ключевые слова: капитал, структура капитала, финансовые ресурсы, собственный капитал, долгосрочные обязательства, текущие обязательства, финансовое обеспечение, развитие.

STEFANYSHYN O. RESEARCH OF THE TRADING SPHERE CAPITAL STRUCTURE PECULIARITIES

The process of trading companies' development is followed by huge investment which is predetermined by the use of various capital types (namely own, borrowed, and invested) and requires further studying of their formation and movement. The research helped to determine that there is a considerable share of borrowed financial resources prevailing in the capital structure. Loan capital consists mainly of external loans, including merchant accounts payable. Short-term bank loans are used less extensively. Long-term loan capital is least involved in financial support of trading sphere companies. Year by year, the uncovered damage was increasing and eventually it led to negative indices of own capital, thus limiting the possibilities of financial investment from external sources, realization of target programs and trading enterprises development funding.

Keywords: capital, capital structure, financial resources, equity, long-term liabilities, current liabilities, financial support, development.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2016 р.

Авторська довідка

	Українською мовою	Англійською мовою
ПІБ/ Last name, first name	Стефанишин Оксана Борисівна	Stefanyshyn Oksana
Науковий ступінь/ Scientific degree	-	-
Вчене звання/ Scientific rank	-	-
Посада/ Position	старший викладач	senior lecturer
Установа/ Establishment	Львівський інститут ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»	Lviv institute of private company "Higher educational institution "Inter-Regional Academy of personnel management"